

Krajina v okolí netopýřích zimovišť v západních Krušných horách. Foto Přemysl Tájek.

Nově objevený druh netopýra pro západní polovinu Čech – netopýr pobřežní

Přemysl Tájek, Pavla Blažková a Petra Cehláříková, ČSOP Kladská

Intenzivní výzkum netopýrů v západních Čechách nám přinesl v loňském roce objev, ve který sice odborníci již po léta tajně doufali, ale který patřil spíše do kategorie nespílitelných snů. Jak už tomu v zoologii bývá, byla k němu zapotřebí nemalá dávka štěstí, přesto si však i my troufáme připsat část zásluh – jednou se zkrátka i štěstí musí navít... Začneme však hezky popořádku.

Zimní výzkum netopýrů v Krušných horách

Soustavnější mapování výskytu netopýrů v západních Čechách započalo až po roce 1995, odkdy zde probíhá monitoring vybraných netopýřích zimovišť. Poslední oblastí, kde začali být netopýři pravidelně sledováni, pak byly Krušné hory – jediným dopravním prostředkem na řadu zdejších netopýřích zimovišť jsou totiž často sněžnice či běžky (případně kombinace obojího) a monitoring těchto lokalit je tak zpravidla časově i fyzicky náročný. Nejvýznamnější krušnohorské zimoviště netopýrů u Hřebečné bylo objeveno až v roce 2005 a objev několika dalších větších zimovišť následoval ještě později.

Letní výzkum netopýrů v Krušných horách

Od roku 2005 probíhal na Hřebečné také letní odchytnetopýrů do sítí (1 noc ročně). Množství odchycených netopýrů během jediné noci zde hned ve druhém roce sledování přesáhl úctyhodných 320 kusů a tehdy se poprvé začalo spekulovat o možnosti nálezu některých u nás velmi vzácných druhů, především pak netopýra pobřežního. Tento druh netopýra zde však ani během následujících čtyř let nebyl zaznamenán a naděje se postupně rozplývaly.

Mezitím byl letní výzkum netopýrů v Krušných horách rozšířen na několik dalších lokalit. Podobně jako na předchozí lokalitě šlo o vlety do podzemních prostor – netopýřích zimovišť, která se na sklonku léta stávají místem, kde se netopýři setkávají, páří a poznávají vhodná zimoviště. Sociální kontakty netopýrů na podobných místech jsou pro ně životně důležité – populační hustota netopýrů v krajině je totiž dosti nízká. Tohoto chování (tzv. swarming) je při výzkumu netopýrů využíváno – buď k nahrávání a následné analýze netopýřích hlasů, podle kterých se dají jednotlivé druhy netopýrů rozpoznat, nebo k odchytu netopýrů do sítí.

O chytání netopýrů do sítí

Odchyt netopýrů do sítí je klasikou a dnes již možná i mírně zastaralou metodou výzkumu netopýrů. Má však stále několik nenahraditelných výhod. Každého odchyceného netopýra lze totiž spolehlivě určit do druhu, zjistit jeho pohlaví, věk a okroužkovat jej. Díky kroužkování jsme pak schopni zjistit, kam netopýři přelétají, kde zimují, nebo třeba jak dlouho žijí.

Při swarmingu se také využívá toho, že většina netopýrů tato místa dobře zná a nedává tedy při letu takový pozor jako třeba při lovu. Je to vlastně podobné, jako když se doma pohybuje po bytě. Přestože tedy netopýři jsou schopni ve tmě „vidět“ i ty nejjemnější sítě, mají na podobných místech badatelé obstojnou šanci, že něco uloví. Šance na dobrý úlovek se zvyšuje s mírou zaujetí netopýrů pro páření, členitost lokality a také se zkušeností lovců – dobře natažené sítě na vhodných místech jsou polovinou úspěchu.

Jde tak opravdu o lov s řadou věcí, které ke každému správnému lovu prostě patří – dokonalou znalostí terénu, odhadu chování lovených zvířat a loveckou zkušeností. Zapotřebí je často i nemalá odvaha (k vyplétání netopýrů, kteří nezdídky našťavaně kousou do všeho, co je v jejich dosahu) i hbitost a postřeh (netopýři jsou schopni v mžiku opět zmizet ve tmě, a to i ve chvíli, kdy jste si byli jisti, že teď už vám zaručeně neuletí).

Jeden zásadní rozdíl by se však přeci jen našel – při lovu netopýrů neteče krev. A když, tak vždy jen z pokousaných lovců.

Okolnosti našeho nálezu

Během víkendu 9.–11. září 2010 jsme využili příznivého počasí a vypravili se do Krušných hor na tři odchytové noci na tři různé lokality. V sobotu odpoledne jsme se vydali na lokalitu Bludná – Wildbahner, v podvečer zde natáhli celkem 8 sítí o celkové délce 77 metrů a při západu slunce usedli k zaslouženému odpočinku a užívali si konce prosluněného dne na sklonku babího léta.

První netopýři se chytli už kolem 20. hodiny, ale vrchol letové aktivity (a tedy i naší odchytové) přišel tradičně až mezi půlnocí a 2. hodinou ranní. V té době už byl vlahý večer dávno tentam a teplota během jasné noci klesla na pouhé 2 °C.

Netopýr pobřežní (Myotis dasycneme) odchycený na lokalitě Bludná – Wildbahner. Foto Přemysl Tájek.

V 1:20 se nám však opět vlila horká krev do žil, která rozehřála i konečky našich ztuhlých prstů – do jedné ze sítí se chytil netopýr, který sice vypadal jako netopýr vodní, ale dosahoval téměř velikosti netopýra velkého. Nebylo pochyb, že máme v rukou druh, který ještě nikdo z nás neviděl – netopýra pobřežního (*Myotis dasycneme*).

Šlo o samce, který byl po zvážení (15 gramů), změřeni (délka předloktí 47,1 mm) a okroužkování (kroužek č. TK76196) ještě vyfotografován a poté opět vypuštěn do tmy.

Rozšíření netopýra pobřežního a jeho vzácnost u nás

Netopýr pobřežní patří mezi naše nejvzácnější druhy. Jeho výskyt je omezen na západní část palearktické oblasti, v areálu svého rozšíření se však vyskytuje ostrůvkovitě a v nevelkých počtech (Hanák & Anděra 2006, Zöphel & Hochrein 2009).

rok	1.4.2009	17.7.2009	23.8.2009	27.2.2010	11.9.2010	8.2.2011
netopýr vousatý			4	8	8	
netopýr Brandtův			3	4		
n. vousatý/n. Brandtův	16					26
netopýr řasnatý			6		16	
netopýr velký	4		2	3	5	5
netopýr vodní			2	1	7	1
netopýr pobřežní					1	
netopýr severní	4	3	1	10		11
netopýr černý				1	3	
netopýr ušatý	1		12	1	22	4
celkem	25	3	30	28	62	47

■ *Tabulka 1: Počty a druhy netopýrů zaznamenané na lokalitě Bludná – Wildbahner během sčítání na zimovišti a během letních odchytů. Celkem bylo na lokalitě zaznamenáno 9 druhů netopýrů. Díky komplikovanému určování dvojice druhů netopýr vousatý a n. Brandtův nebyly tyto dva druhy během dvou zimních kontrol odlišovány.*

Jeho letní výskyt je vázán na nižší polohy, rybníkaté oblasti a pomalu tekoucí větší řeky. Zimoviště tohoto druhu se nacházejí spíše v podhorských a horských oblastech, kde využívá stará důlní díla a jeskyně, které v nížinách chybějí. Při podzimních a jarních migracích často sleduje vodní toky, přičemž může uletět až 300 km (Anděra & Horáček 2005).

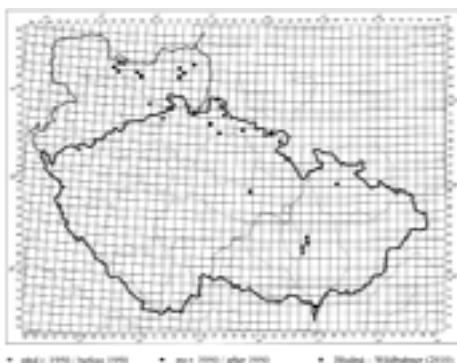
Na našem území netopýr pobřežní pravidelně zimuje pouze v oblasti Jizerských hor, Krkonoš, Adršpašských skal a v Moravském krasu (Hanák & Anděra 2006, Nálezová databáze AOPK ČR). V roce 2007 bylo odchycem gravidní samice u Veselí nad Moravou poprvé na našem území prokázáno také rozmnožování (Lučan et al. 2007).

Jiná je situace v Polsku, kde je netopýr pobřežní znám z většiny území. Většinou se však jedná jen o nepočtené nálezy samců z letního období nebo jednotlivců na zimovištích. Matěských kolonií je známo jen několik, především ze severního Polska (Sachanowicz et al. 2006). Mezi vzácné druhy patří netopýr pobřežní také v sousedním Sasku. Jeho výskyt je zde omezen na jednotlivé nálezy z období jarních a podzimních přeletů. Na zimovištích zde doposud zjištěn nebyl (Zöphel & Hochrein 2009). Záznamy pocházejí převážně z východní části Saska (viz mapa), z nadmořských výšek mezi

270–485 m n. m. V Sasku se také nachází nejbližší nálezy k lokalitě Bludná – Wildbahner, a to u přibližně 70 km vzdáleného Freibergu (nález z podzimních přeletů v letech 1999 a 2001, Zöphel & Hochrein 2009).

Netopýr pobřežní v západní polovině Čech

V západní polovině Čech existuje pouze jediný historický

■ *Výskyt netopýra pobřežního (Myotis dasycneme) v České republice a v Sasku. Podle Anděra & Horáček (2005), Zöphel & Hochrein (2009) a Nálezová databáze AOPK ČR.*

*Náš odchyťový tým na Bludné po odchyťové noci, 12. 9. 2010.
Zleva: Tomáš Lang, Pavla Blažková, Přemysl Tájek, Petra Cehláříková. Foto Přemysl Tájek.*

záznam o výskytu netopýra pobřežního – jde o údaj z Podmokel u Děčína starý přes 80 let (Michel 1929). Nejzápadnější recentní lokalitou výskytu netopýra pobřežního u nás je pak až Světlá pod Ještědem (D. Horáček, nepubl. data). V západních Čechách dosud nebyl ani přes dlouhodobý monitoring zdejších zimovišť výskyt netopýra pobřežního nikdy zaznamenán.

Podle námi dostupných informací nepřesahují nejvýše doložené výskytu netopýra pobřežního v České republice nadmořskou výškou 900 m (Nálezová databáze AOPK ČR, Hanák & Anděra 2006). I z tohoto důvodu tedy považujeme nález na lokalitě Bludná – Wildbahner v nadmořské výšce 1030 m za jedinečný.

Závěrem

S ohledem na naše současné znalosti o rozšíření netopýrů v našem kraji můžeme s jistotou konstatovat, že netopýr pobřežní je zde bezpochyby nejzápadnějším doloženým druhem. Jeho nález ve studovaném území opět dokládá vysokou hodnotu komplexu netopýřích zimovišť v západní části Krušných hor. Přáli bychom si, abychom se zde s tímto zajímavým druhem v Krušných

horách setkávali častěji, s největší pravděpodobností se sem však tento druh dostává ojediněle pouze během období podzimních přeletů.

Přestože se zimoviště v Krušných horách svým charakterem v řadě ohledů podobají zimovištím v podhůří Jeseníků a Krkonoš, kde netopýři pobřežní pravidelně zimují, patří naše naděje o nález netopýra pobřežního na některém ze zdejších zimovišť spíše opět do kategorie snů. Tomu nasvědčuje i skutečnost, že jakékoliv záznamy o zimování tohoto druhu dlouhodobě chybějí i v sousedním Sasku. Ale kdo ví, třeba časem štěstí opět navámě...

Literatura:

- Anděra M. & Horáček I. (2005): Poznáváme naše savce. 2. přepracované vydání. – Sobotáles, Praha, 327 pp.
- Michel J. (1929): Tierer Heimat. Děčín. – In: Bárta Z., Benda P. & Fabiánek O. (2000): Netopýři okresu Děčín. Vespertilio, 4: 3–11.
- Hanák V. & Anděra M. (2006): Atlas rozšíření savců v České republice. Předběžná verze. V. Letouni (Chiroptera) – část 2. Netopýřovití (Vespertilionidae – rod Myotis). – Národní muzeum, Praha, 187 pp.
- Lučan R., Horáček I., Hulva P. & Benda P. (2007): První doklad rozmnožování netopýra pobřežního (Myotis dasycneme) v České republice a nový letní nález netopýra východního (Myotis blythii) na jihovýchodní Moravě. – Lynx, 38: 109–112.
- Nálezová databáze AOPK ČR. [on-line databáze; portal.nature.cz]; [cit. 2010-12-20].
- Sachanowicz K., Ciechanowski M. & Piśka K. (2006): Distribution patterns, species richness and status of bats in Poland. – Vespertilio, 9–10: 151–173.
- Zöphel U. & Hochrein A. (2009): Teichfledermaus Myotis dasycneme (Boie, 1825). Pp. 132–134. – In: Hauer S., Ansoerge A. & U. Zöphel U. (eds): Atlas der Säugetiere Sachsens. Sächsisches Landesamt für Umwelt, Landwirtschaft und Geologie, Dresden, 416 pp.